

“POLAT SES EGZERSİZLERİ” İLE SES EĞİTİMİNİN TEMEL ÖGELERİ VE ÇEŞİTLİ SÖYLEME TEKNİKLERİNE İLİŞKİN KAZANIMLARIN DEVİNİŞSEL BOYUTU VE ÖĞRENCİ GÖRÜŞLERİ*

Dr. Öğr. Üyesi Sibel POLAT**¹

**Kafkas Üniversitesi, Devlet Konservatuvarı, Geleneksel Türk Müziği Bölümü, Kars, Türkiye

Özet

Bu araştırma, hicâz makamı dizisi kullanılarak oluşturulan “Polat Ses Egzersizleri” ile bireylere kazandırılması hedeflenen *Ses Eğitiminin Temel Öğeleri ve Çeşitli Söyleme Tekniklerine* ilişkin kazanımların devinışsel boyutunun ve öğrencilerin deney sonrası makamsal ezgilere dayalı egzersizlere ilişkin görüşlerinin belirlenmesi amacıyla yapılmıştır. Araştırma; “Betimsel Araştırma” ve “Deneysel Araştırma”nın bir türü olan “Tek Gruplu Öntest-Sontest Modeli” ile yürütülmüştür. Araştırmanın betimsel boyutuna yönelik problemin bulgularını hedefleyen analizler için belgesel tarama, anket, görüşme gibi mevcut durumu açıklamaya dönük betimlemeler yapılmıştır. Araştırmanın deneysel boyutuna yönelik problemin bulgularını hedefleyen analizler için de “Deneysel Desen”in bir türü olan “Tek Gruplu Öntest-Sontest Modeli” kullanılmıştır. Düzenlenmiş Geleneksel Türk Müziği (THM-TSM) ve Çoksesli Türk Müziği sözlü eserlerinden yola çıkarak hicâz makamı dizisi ile “Polat Ses Egzersizleri” oluşturulmuştur. Mesleki müzik eğitimi alan öğrencilerin “Ses Eğitimi” süreçlerindeki temel öğeler ve çeşitli söyleme tekniklerinin kazandırılmasında katkısının olup olmadığının tespiti, büyük oranda bu amaç doğrultusunda eğitim verilen tek grup üzerinde öntest ve sontest uygulamaları arasındaki farka odaklıdır. Çalışma grubu; 2016-2017 eğitim-öğretim yılı Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Müzik Bilimleri Bölümü birinci sınıf öğrencilerinden rastgele seçilmiştir. Böylece öğrencilerin ses eğitiminin temel öğeleri ve çeşitli söyleme teknikleri hakkındaki bilgi ve becerilerinin minimum ve homojen olabileceği varsayımına dayandırılmıştır. Deney grubunu oluşturan öğrencilerin deney sonrası “Polat Ses Egzersizleri”ne ilişkin görüşleri alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ses Eğitimi, Temel Öğeler, Söyleme Teknikleri, Polat Ses Egzersizleri

LEARNER OPINIONS AND THE KINETIC EXTENT OF THE LEARNING OUTCOMES ABOUT “POLAT VOCAL EXERCISES” WITH BASIC ELEMENTS OF VOCAL TRAINING AND DIFFERENT SINGING TECHNIQUES

Abstract

This study aims to determine the kinetic extent and the opinions of learners after the experience of exercises based on modal melodies about the learning outcomes about *The Basic Elements of Vocal Training and Various Singing Techniques* that were intended to have been brought to the individuals with “Polat Vocal Exercises”. The study was carried out with “One Group Pretest – Posttest Model” which is a type of “Descriptive Research” and “Experimental Research”. For the analyses aiming at the findings of the problem about the descriptive aspect of the research, descriptions were made given on to explain the current situation such as documentary survey, questionnaire, and interview. For the analyses aiming at the findings of the problem about the experimental aspect of the research, “One Group Pretest – Posttest Model”, which is a type of “Experimental Design”, was used. Moving from the vocal works of arranged Traditional Turkish Music (TFM – TCM) and Polyphonic Turkish Music, “Polat Vocal Exercises” were formed with the row of hejaz mode. The determination of whether students who are trained in professional music training programs have a contribution in gaining the basic elements and various singing techniques in “Vocal Training”

¹ Yazışma yapılacak yazar: sbl.plt25@hotmail.com

*Bu makale İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde tamamlanan “Ses Eğitiminin Temel Öğelerinin ve Çeşitli Söyleme Tekniklerinin Kazandırılmasında Makamsal Ezgilere Dayalı Egzersizlerin Kullanılabilirliği” başlıklı doktora tezinin bir bölümünden üretilmiştir.

processes or not is based on the difference between the pretest and the posttest executions made on the one group to whom education is given with this aim to a large extent. Working group has been randomly chosen from the first grade students of Atatürk University Faculty of Fine Arts, Department of Music in the academic year 2016-2017. In this way, the study was based on the supposition that the knowledge and the skills of the students about the basic elements and various singing techniques could be minimum and homogenous. Opinions of the students participating in the experimental group on "Polat Vocal Exercises" were taken after the experiment.

Key Words: Vocal Training, Basic Elements, Singing Techniques, Polat Vocal Exercises

1. Amaç ve Yöntem

Bu çalışmanın amacı; ses eğitiminin temel öğelerinin ve çeşitli söyleme tekniklerinin kazandırılmasında makamsal ezgilere dayalı egzersizlerin kullanılabilirliği hakkında bilimsel verilere ulaşmaktır. Böylece özellikle mesleki müzik eğitiminin önemli bir boyutunu oluşturan "Ses Eğitimi" alanındaki temel öğelerin ve çeşitli söyleme tekniklerinin kazandırılmasında, bireylerin ulusal müzik kültürü unsurlarından da faydalanılabileceğine dönük genellemelere ulaşılabilecektir.

Araştırma; "Betimsel Araştırma" ve "Deneysel Araştırma"nın bir türü olan "Tek Gruplu Öntest-Sontest Modeli" ile yürütülmüştür. Araştırmada önce ses eğitimi literatürünün geçerli ve güvenilir kaynaklardan elde edilmesi, araştırmanın amacı, önemi ve araştırma sürecinde test edilecek becerilerin somutlaştırılması konusunda uzman görüşlerindeki ortak noktaların tespitine odaklanılmıştır.

Araştırma modeli kapsamında Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Müzik Bilimleri Bölümünde bireysel ses eğitimi dersini alan 12 kişilik birinci sınıf öğrencisi çalışmanın tek grubu olarak belirlenmiştir. Çalışmadaki örnekleme yöntemi; "Olasılık Temelli Olmayan Örnekleme Yöntemlerinden "Amaçlı Örnekleme Yöntemidir".

Araştırma betimsel araştırmaların gerektirdiği veri toplama araçlarından anket ve görüş formları ile elde edilmiştir. Araştırmanın deneysel boyutuna ait verilerin toplanmasında ise araştırmanın genel amacı ve alt amaçları çerçevesinde yapılan betimsel ve deneysel çalışmalara ilişkin veriler ilk önce bilgisayar ortamında Microsoft Office Excel 2007 yazılımına aktarılmıştır. Burada bir sistematik içinde düzenlendikten sonra istatistiksel çözümlenmelerin yapılabilmesi için SPSS 21.0 (The Statistical Packet for The Social Sciences) paket programına aktarılarak analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda elde edilen verilerin analizinde frekans (f) ve yüzde (%) dağılımları kullanılmış ve sonuçlar bu işlemlere göre yorumlanmıştır.

2. Giriş

Ses eğitiminin temel öğelerine ve çeşitli söyleme tekniklerine dönük becerilerin kazandırılmasının, geleneksel müzik temaları ile oluşturulan egzersizler aracılığıyla da mümkün olabileceği düşünülmektedir. Bu yaklaşım işe koşulduğunda; bireylerin ses eğitimi süreçleri aktif olarak yürütülürken bir yandan bu süreçlere eşlik eden öğretim materyallerinin çeşitlenip renkleneceği bir yandan da geleneksel müziklere ilişkin bilgi, beceri ve tutumların ses eğitimi derslerinden hareketle de pekiştirilmesine katkı sağlanacağı düşünülmektedir. "Ses Eğitimi" alanında bireylerin temelde ulusal müzik kültürüne karşı bilinçlenmesi ve bu yolla evrensele ulaşmasını sağlayacak öğretim materyallerinin oluşturulması gerekmektedir. Bireyin kulağının tanıdığı melodiler ile duyuşsal bağ sağlayarak belirli sistematik çalışma yöntemi ile ses eğitimi sürecinin gerçekleştirilmesi hem alana hem de bireylere yönelik kazanımların gerçekleşmesinde önemli katkı sağlayacaktır. Ayrıca, makamsal ezgiler ile oluşturulan ses egzersizlerinin yurt içinde ve yurtdışında özellikle Çoksesli Türk Müziği koro icracılarının faydalanabileceği ulusal bir kaynak olması açısından da önemli olduğu düşünülmektedir. Türkiye'de müzik türlerine göre ses egzersizi metodlarının oluşturulması ve bu alanda çeşitliliğinin artırılması için araştırmacıların desteklenmesi önemle üzerinde durulması gereken bir konudur.

Araştırma, makamsal ezgilere dayalı "Polat Ses Egzersizleri" ile ses eğitiminin temel öğelerinin ve çeşitli söyleme tekniklerinin bireylere kazandırılması için deney grubunu oluşturan öğrencilere uygulanmak üzere araştırmacı tarafından Öztürk (2014)'nin doktora tezinde oluşturduğu 'Türkü Öğretimi Ders Planı' rehber

alınarak 4 haftalık “Polat Ses Egzersizleri Öğretim Planı” oluşturulmuştur. Haftanın farklı günlerinde (60+60) toplam 2 saat hoca eşliğinde çalışan deney grubu öğrencileri 4 hafta boyunca toplam 8 saat çalışmışlardır.

Deney grubu öğrencilerinin deney süreci boyunca ilgi ve dikkat düzeylerinin yüksek olduğu araştırmacı tarafından gözlemlenmiştir. Deney sürecinin 4 haftalık çalışma programı sonunda deney grubunun icra edilen eserler aracılığı ile uzmanlar tarafından değerlendirilen performansları neticesinde ses eğitiminin temel öğelerini ve çeşitli söyleme tekniklerini öğrenmede öntest – sontest uygulamaları sonucunda başarı gösterdikleri tespit edilmiştir. Deney grubunu oluşturan soprano, tenor, alto bas ses gruplarına sahip 6 kız, 6 erkek olmak üzere 12 öğrencinin deney sonrası düşüncelerini almak üzere uygulanan ankette ses eğitiminin temel öğelerinin ve çeşitli söyleme tekniklerinin kazandırılmasında kullanılan makamsal ezgilere dayalı “Polat Ses Egzersizleri” ne ilişkin görüşleri alınmıştır. Öğrenciler, “Polat Ses Egzersizleri”nin ses eğitiminin temel öğelerini ve çeşitli söyleme tekniklerini öğrenmelerine katkı sağladığını ve motive edici bulduklarını ifade etmişlerdir. Değerlendirme sonucunda elde edilen bulgular, tablolar aracılığıyla istatistiksel olarak yorumlanmıştır.

2.1. “Polat Ses Egzersizleri” ve Önemi

“Ses egzersizleri sesi geliştirmek ve belirli teknikleri kazandırmak amacıyla yapılaş amacına göre ses aralığı ve seslendirildiği harfleri değişen ses dizinidir. Her eğitmenin farklı ses egzersizleri vardır. Bunlar kişilerin aldıkları eğitim ve yaratıcılıkları doğrultusunda farklılıklar gösterirler. Ses egzersizleri genellikle vokal seslerle yapılırlar. Bazen vokal seslere konsonant seslerde eşlik edebilirler. Seslerin doğru boğumlanması, ses egzersizlerinin de doğru yapılmasını sağlar” (Kurt, 2004: 70).

Araştırma kapsamında ses eğitiminin temel öğelerinin ve çeşitli söyleme tekniklerinin kazandırılması için Geleneksel Türk Müziği (THM-TSM) ve Çoksesli Türk Müziği repertuarı esas alınarak tampere sisteme uygun örnekleme alınan hicâz makamı dizisi ile oluşturulan “Polat Ses Egzersizleri” basitten karmaşığa şeklinde bir hiyerarşi içerisinde hazırlanmıştır. Egzersizler Levent’in (1998) “Türk ve Batı Müziği Çokseslilik Yöntemi” isimli kitabında soprano, alto, tenor, bas ses gruplarının en alt ve en üst ses sınırları göz önünde bulundurularak oluşturulmuştur. Araştırmacı tarafından çıkıcı ve inici bir şekilde tasarlanan “Polat Ses Egzersizleri”nin, ses eğitimcisi kontrolünde öğrencinin en alt ve en üst ses sınırları göz önünde bulundurularak çalıştırılması göz ardı edilmemesi gereken bir husustur. Başlangıç düzeyi için temel öğelerin ve çeşitli söyleme tekniklerinin kazandırılmasına yönelik oluşturulan “Polat Ses Egzersizleri”nin bireyin ses sınırları çerçevesinde önce orta aralığını kapsayan seslerde çalışma yapması, daha sonra zamanla alt ve üst seslere belirli bir program çerçevesinde eğitimcinin yönlendirmeleri doğrultusunda geçilmesi hem ses sağlığı hem de sesin doğru kullanımı için çok faydalı olacaktır.

Ses eğitiminin temel öğelerinin ve çeşitli söyleme tekniklerinden “Rezonans, Artikülasyon, Odaklama, Entonasyon, Nüans, Legato Staccato”nun kazandırılması için oluşturulan “Polat Ses Egzersizleri”; dört vuruşluk (birlik), iki vuruşluk (ikilik), bir vuruşluk (dörtlük), yarım vuruşluk (sekizlik), çeyrek vuruşluk (onaltılık) nota değerlerinden oluşan bir hicaz makamı dizisi şeklindedir. Egzersizler üzerinde virgül (,) işareti ile nefes yerleri belirtilmiştir. Belirtilen nefes yerleri eğitimci tarafından öğrencinin durumu göz önünde bulundurularak değiştirilebilir. Türkçeye uygun vokal ve konsonlar ile oluşturulan egzersizlerinde B2, k2, B3, k3, T4, T5, B6, k6, k7 ve T8 aralıklar kullanılmıştır. Araştırma konusu kapsamında hazırlanan egzersizler başlangıç düzeyine uygun tempoda ♩ = 60, ♩ = 78, ♩ = 90 ve iki zamanlı (2/4) ve dört zamanlı (4/4) ölçüler kullanılarak oluşturulmuştur.

Şekil 1. Soprano “Rezonans–Artikülasyon” İçin Uygulanan “Polat Ses Egzersizleri”

EGZERSİZ 2

**SOPRANO
REZONANS, ARTİKÜLASYON 2**Ses Egzersizi: Sibel POLAT
Piano Eşliği: Vefa TERZİOĞLU

♩ = 78

Soprano

mf

a e i o u , a e i o u ,

Piano

45

S

a e i o u , a e i o u

Pno.

Şekil 2. Alto “Odaklama” İçin Uygulanan “Polat Ses Egzersizleri”

EGZERSİZ 2

**ALTO
ODAKLAMA 2**Ses Egzersizi: Sibel POLAT
Piano Eşliği: Vefa TERZİOĞLU

♩ = 78

Alto

mf

ya a ya , ye e ye , yi i yi ,

Piano

17

A

ye e ye , yi i yi , yo o yo

Pno.

Şekil 3. Tenor “Entonasyon” İçin Uygulanan “Polat Ses Egzersizleri”

EGZERSİZ 1

TENOR
ENTONASYON 1

Ses Egzersizi: Sibel POLAT
Piano Eşliği: Vefa TERZİOĞLU

♩ = 60

Tenor

Piano

T

Pno.

Şekil 4. Bas “Nüans” İçin Uygulanan “Polat Ses Egzersizleri”

EGZERSİZ 2

BAS
NÜANS 2

Ses Egzersizi: Sibel POLAT
Piano Eşliği: Vefa TERZİOĞLU

♩ = 78

Bass

Piano

33

B

Pno.

Şekil 5. Alto “Legato” İçin Uygulanan “Polat Ses Egzersizleri”

EGZERSİZ 2

**ALTO
LEGATO 2**Ses Egzersizi: Sibel POLAT
Piano Eşliği: Vefa TERZİOĞLU

♩ = 78

Alto

Piano

33

A

Pno.

ri ye le lel li le le lı, yo yel le la li man, ri re lel li le le lı, yo yel le la li man

Şekil 6. Soprano “Staccato” İçin Uygulanan “Polat Ses Egzersizleri”

EGZERSİZ 1

**SOPRANO
STACCATO 1**Ses Egzersizi: Sibel POLAT
Piano Eşliği: Vefa TERZİOĞLU

♩ = 90

Soprano

Piano

57

S

Pno.

hah hah hah hah hah, hah hah hah hah hah, hah hah hah hah hah, hah hah hah hah hah, hah hah hah hah hah, hah hah hah hah hah

bi bi bi bi bi, ah ye le lel le, ah ye le lel le, ah ye le lel le, ah ye le lel le, ah ye le lel le, ah ye le lel le, ah ye le lel le, ah ye le lel le

hoh hoh hoh hoh hoh, hoh hoh hoh hoh hoh, hoh hoh hoh hoh hoh, hoh hoh hoh hoh hoh, hoh hoh hoh hoh hoh, hoh hoh hoh hoh hoh

bu bu bu bu bu, ah ye le lel le, ah ye le lel le, ah ye le lel le, ah ye le lel le, ah ye le lel le, ah ye le lel le, ah ye le lel le, ah ye le lel le

Araştırmada örnekleme alınan hicâz makamı dizisine ait zengin armoniklerin ses eğitiminin temel öğelerinin ve çeşitli söyleme tekniklerinin kazandırılması, hem sesin makamsal ezgiler ile ısınması hem de esere adaptasyonun artırılması açısından katkı sağlayacağı düşünüldüğü için makamsal armoniye uygun piyano eşliğinin Vefa TERZİOĞLU DADAŞOVA tarafından yazılması araştırma konusuna önemli katkılar sağlamıştır.

2.2. Araştırma Kapsamında Kullanılan Deney Eserleri

Deneysel süreçte kullanılmak üzere araştırmacı tarafından belirlenen “Hicâz İlahi Dağlar ile taşlar ile çağırırım Mevlâm seni” eserinin ♩ = 80 olan temposu, araştırmacı tarafından başlangıç düzeyine uygun

olduğu düşünülen tempoda oluşturulan egzersizler ile aynı $\text{♩} = 60$ tempo olarak belirlenmiştir. Dört zamanlı (4/8) ölçüye sahip olan bu eser yine egzersizlere uygun bir şekilde düzenlenerek dört zamanlı (4/4) ölçü ile oluşturulmuş ve çalışma grubu öğrencilerine uygulanmıştır. “Armut Dalda Dik Durur” ise eserin kendi temposu olan $\text{♩} = 78$ tempo ile çalışma grubu öğrencilerine uygulanmıştır.

“Armut Dalda Dik Durur” Eserinin Ses Gruplarına Göre Transpozitesi:

Nota: 1 ve Nota:2

BASS Armut Dalda Dik Durur Hicaz Türkü

Yöresi: Bilecik-Şöğüt / Küre Köyü
Derleyen: Ankara Devlet Konservatuarı
Piano Düzenleme: Ozan ERSOY

$\text{♩} = 78$

Ses

Ar mut dal da dik du rur da Di bin de yi gi du rur Ar mut dal da dik du rur da Di bin de yi gi du rur
Ki ra na kur sun at tun da Ki ran dan a ser ma ga Ki ra na kur sun at tun da Ki ran dan a ser ma ga

Piano

S

Dönüm bak tum ar di ma da Sev di gim ge lip du rur Dönüm bak tum ar di ma da Sev di gim ge lip du rur
Ce bi me ay na koy dum da Kız la ri sa ser ma ga Ce bi me ay na koy dum da Kız la ri sa ser ma ga

Pno.

ya — kel — ya — kel — li ya ke kel — li of
ya — kel — ya — kel — li of
ya — kel — li of

S

ya — kel — ya — kel — li ya ke kel — li of
ya — kel — ya — kel — li of
ya — kel — li of

Pno.

ya — kel — ya — kel — li ya ke kel — li of
ya — kel — ya — kel — li of
ya — kel — li of

Nota: 3 (Sağır ve Erol 2014)

ALTO Armut Dalda Dik Durur Hicaz Türkü

Yöresi: Bilecik-Şöğüt / Küre Köyü
Derleyen: Ankara Devlet Konservatuarı
Piano Düzenleme: Ozan ERSOY

$\text{♩} = 78$

Ses

Ar mut dal da dik du rur da Di bin de yi gi du rur Ar mut dal da dik du rur da Di bin de yi gi du rur
Ki ra na kur sun at tun da Ki ran dan a ser ma ga Ki ra na kur sun at tun da Ki ran dan a ser ma ga

Piano

S

Dönüm bak tum ar di ma da Sev di gim ge lip du rur Dönüm bak tum ar di ma da Sev di gim ge lip du rur
Ce bi me ay na koy dum da Kız la ri sa ser ma ga Ce bi me ay na koy dum da Kız la ri sa ser ma ga

Pno.

ya — kel — ya — kel — li ya ke kel — li of
ya — kel — ya — kel — li of
ya — kel — li of

S

ya — kel — ya — kel — li ya ke kel — li of
ya — kel — ya — kel — li of
ya — kel — li of

Pno.

ya — kel — ya — kel — li ya ke kel — li of
ya — kel — ya — kel — li of
ya — kel — li of

“Hicâz İlahi Dağlar ile taşlar ile çağırayım Mevlâm seni” Eserinin Ses Gruplarına Göre Transpozitesi:

Nota: 1 ve Nota:2

SOPRANO / TENOR

Hicaz İlahi
Dağlar ile taşlar ile çağırayım Melâm seni

Beste: Kutbi Dede
Güfte: Yunus Emre

Sofyân ♩ = 60

Ses

mf Dağ lar i le tas lar i le ça gu ra yım
Gök yü zün de i sa i le tur da gın da

f Mev lîm se ni Se her ler de
Mu sa i le E lin de ki

f kus lar i le ça gu ra yım Mev lîm se ni
â sa i le ça gu ra yım Mev lîm se ni

Aranajme

ALTO

Hicaz İlahi
Dağlar ile taşlar ile çağırayım Melâm seni

Beste: Kutbi Dede
Güfte: Yunus Emre

Sofyân ♩ = 60

Ses

mf Dağ lar i le tas lar i le ça gu ra yım
Gök yü zün de i sa i le tur da gın da

f Mev lîm se ni Se her ler de
Mu sa i le E lin de ki

f kus lar i le ça gu ra yım Mev lîm se ni
â sa i le ça gu ra yım Mev lîm se ni

Aranajme

Nota: 3

BASS

Hicaz İlahi
Dağlar ile taşlar ile çağırayım Melâm seni

Beste: Kutbi Dede
Güfte: Yunus Emre

Sofyân ♩ = 60

Ses

mf Dağ lar i le tas lar i le ça gu ra yım
Gök yü zün de i sa i le tur da gın da

f Mev lîm se ni Se her ler de
Mu sa i le E lin de ki

f kus lar i le ça gu ra yım Mev lîm se ni
â sa i le ça gu ra yım Mev lîm se ni

Aranajme

Açıklama: “Hicâz İlahi Dağlar ile taşlar ile çağırayım mevlâm seni” eserinin ♩ = 80 olan temposu, araştırmacı tarafından başlangıç düzeyine uygun olduğu düşünülen tempoda oluşturulan egzersizler ile aynı ♩ = 60 tempo olarak belirlenmiştir. Dört zamanlı (4/8) ölçüye sahip olan bu eser yine egzersizlere uygun bir şekilde düzenlenerek dört zamanlı (4/4) ölçü ile oluşturulmuş ve çalışma grubu öğrencilerine uygulanmıştır.

Deneyisel süreçte kullanılan “Hicâz İlahi Dağlar ile taşlar ile çağırayım Mevlâm seni” ve “Armut Dalda Dik Durur” eserlerini, araştırmacı tarafından öğrencilerin tanınmalarına katkı sağlayacağı düşünülen tablo oluşturulmuştur.

Tablo 2.1. “Armut Dalda Dik Durur” Eser Bilgisi

1	Eserin Adı	Armut Dalda Dik Durur
2	Eserin Formu	THM
3	Eserin Türü /Ait Olduğu Sınıf	Türkü
4	Eserin Bestekârı / Eseri Derleyen Kişi Kaynak Kişi / Eseri Düzenleyen Kişi	Eseri Derleyen Kişi: Ankara Devlet Konservatuarı Kaynak Kişi: İsmail CEBECİ Piyano Düzenleme: Ozan ERSOY
5	Eserin Ait Olduğu Dönem / Eserin Yöresi / Bestelendiği Tarih / Derleme Tarihi	Eserin Yöresi: Bilecik – Söğüt / Küre Derleme Tarihi: 20.07.1949
6	Eserin Tonalitesi / Makamı / Modu	Makamı: Hicâz
7	Eserin Karar Perdesi (Makamsal yapıda ise)	Sol
8	Eserin Tartımı / Usûlü	4 / 4
9	Eserin Temposu	♩ = 78
10	Eserin Ses / Perde Genişliği (Nota / perde adı veya oktav alanı ile gösterilir)	

Tablo 2.2. Hicaz İlahi “Dağlar İle Taşlar İle Çağırayım Mevlâm Seni” Eser Bilgisi

1	Eserin Adı	Hicaz İlahi “Dağlar İle Taşlar İle Çağırayım Mevlâm Seni”
2	Eserin Formu	Dini Şarkı (İlahi)
3	Eserin Türü /Ait Olduğu Sınıf	TSM
4	Eserin Bestekârı / Eseri Düzenleyen Kişi / Eseri Derleyen Kişi (Kaynak Kişi)	Eserin Bestekârı: Kutbî Dede Eserin Güftesi: Yunus Emre
5	Eserin Ait Olduğu Dönem / Eserin Yöresi / Bestelendiği Tarih / Derleme Tarihi	1862 – 1913
6	Eserin Tonalitesi / Makamı / Modu	Makamı: Hicâz
7	Eserin Karar Perdesi (Makamsal yapıda ise)	Sol
8	Eserin Tartımı / Usûlü	4 / 4
9	Eserin Temposu	Sofyân: 60
10	Eserin Ses / Perde Genişliği (Nota / perde adı veya oktav alanı ile gösterilir)	

2.3. Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubunu; 2016-2017 Öğretim Yılı Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Müzik Bilimleri Bölümü birinci sınıf öğrencileri oluşturmuştur. Araştırma modeli kapsamında belirlenen tek grup, bireysel ses eğitimi dersini alan 12 kişilik birinci sınıf öğrencisi çalışma grubu olarak belirlenmiştir. Çalışmadaki örnekleme yöntemi; “Olasılık Temelli Olmayan Örnekleme Yöntemleri”nden “Amaçlı Örnekleme Yöntemi” dir. Amaçlı örnekleme; evrenin araştırmanın amacına uygun olarak kümelere ayrıldığı ve amaca en uygun kümenin örnekleme olarak seçildiği örnekleme yöntemidir (Şahin, 2009: 125). Buradan hareketle, ilgili lisans programının birinci sınıfında öğrenim gören öğrencilerden kız ve erkek sayıları eşit olacak şekilde çalışma grubu teşkil edilmiştir. Araştırmanın deneysel sürecinde çalışma grubu öğrencileri araştırmacı tarafından ses gruplarına göre düzenlenmiş “Polat Ses Egzersizleri” eşliğinde soprano 3, alto 3, tenor 3, bas 3 kişi şeklinde grup grup çalıştırılmıştır. Çalışma grubu öğrencilerine yönelik kişisel bilgiler aşağıdaki gibidir.

Tablo 2.3. Cinsiyetlerine Göre Katılımcıların Dağılımı

Cinsiyet	Frekans	Yüzde
Kadın	6	50
Erkek	6	50
Toplam	12	100

Tablo 2.4. Ses Gruplarına Göre Katılımcıların Dağılımı

Ses Grupları	Frekans	Yüzde
Soprano	3	25
Alto	3	25
Tenor	3	25
Bas	3	25
Toplam	12	100

2.4. Verilerin Toplanması

Araştırmanın betimsel boyutuna ait verilerin toplanmasında problemi belirlemek ve problemle dolaylı ya da dolaysız şekilde ilgili kaynaklara ulaşıp, problemin çözümüne nitel olarak katkı sağlayacak bilgileri toplamak için literatür taraması yapılarak yerli ve yabancı kaynaklara ulaşılmaya çalışılmıştır. Kaynaklar kitap, dergi, makale, tez, internet tabanlı kaynaklardan oluşmaktadır.

Araştırmada ilk veriler; ses eğitiminin temel öğelerinin ve çeşitli söyleme tekniklerinin kazandırılmasında makamsal ezgilere dayalı egzersizlerin kullanılabilirliğine ilişkin görüşleri belirlemek amacıyla betimsel araştırmaların gerektirdiği veri toplama araçlarından anket ve görüş formları ile elde edilmiştir.

Araştırmacı tarafından tampere sistemde hicâz makamı dizisi kullanılarak soprano, tenor, alto ve bas ses grupları için “Polat Ses Egzersizleri” oluşturulmuştur. Araştırmacı tarafından oluşturulan “Polat Ses Egzersizleri” Türk Müziği alanında 3 uzmanın görüşlerine sunulmuş ve uzman görüşleri doğrultusunda gerekli düzeltmeler yapılmıştır.

Araştırmada, tek gruplu öntest – sontest modeli aracılığı ile lisans birinci sınıf öğrencilerinin temel öğeler ve çeşitli söyleme teknikleri konusunda kazanımlarını tespit etmek amacı ile araştırmacı tarafından belirlenen iki eserin hem öntest hem de sontest sürecinde icra etmeleri istenmiş ve video kayıtları alınmıştır. Temel öğeler ve çeşitli söyleme tekniklerini geliştirmeye yönelik hazırlanan egzersizlerin etkisini ölçmek amacıyla hazırlanan “Temel Öğeler ve Çeşitli Söyleme Teknikleri Performans Değerlendirme Ölçeği” aracılığı ile değerlendirilmesi istenen “öğrencilerin video kayıtları” 3 uzman eğitimciden oluşan jüriye Google Drive’den gönderilmiştir. Uzman eğitimciler, birbirlerinden bağımsız şekilde önce öntest (12 öğrenci) sonra da sontest (12 öğrenci) kayıtlarını izleyerek, her bir ölçüte 0 ile 100 arasında değerlendirme yaparak ölçeği doldürmüşlerdir. Bu değerlendirmeler neticesinde aynı zamanda “Temel Öğeler ve Çeşitli Söyleme Teknikleri Performans Değerlendirme Ölçeği” nin güvenilirliği tespit edilmiştir.

Deneysel modelin uygulanmasından sonra ses eğitiminin temel öğelerinin ve çeşitli söyleme tekniklerinin kazandırılmasında kullanılan hicâz makamı dizisi ile oluşturulan "Polat Ses Egzersizleri" hakkında görüşlerini almak üzere lisans birinci sınıf öğrencilerine on iki soruluk bir "Anket Formu" oluşturulmuştur.

Soruların güvenilirliğini test etmek amacıyla Cronbach's Alpha katsayısı tespit edilmiştir. Cronbach's Alpha katsayısının değerlendirilmesinde uyulan değerlendirme ölçütü şu şekildedir:

- 0.00 ≤ Cronbach's Alpha (a) < 0.40 ise ölçek güvenilir değildir.
- 0.40 ≤ Cronbach's Alpha (a) < 0.60 ise ölçek düşük güvenilirliktedir.
- 0.60 ≤ Cronbach's Alpha (a) < 0.80 ise ölçek oldukça güvenilirdir.
- 0.80 ≤ Cronbach's Alpha (a) < 1.00 ise ölçek yüksek derecede güvenilirdir (Özdamar, 2002: 673).

2.5. Görüşme Yapılan Kişiler

Araştırma konusu kapsamında ses eğitimi alanında uzman üç akademisyen ile görüşme yapılmıştır. Uzmanlara uygulanan anketlerin SPSS sonuçları güvenilirlik analizi (Reliability Statistics Cronbach's Alpha) sonucu 0.798 yani % 80 olarak tespit edilmiştir. Konu ile ilgili görüşleri alınan uzmanların demografik bilgilerine aşağıda verilmiştir.

2.5.1. Demografik Bilgilere Göre Ses Eğitimciler

Araştırma konusu kapsamında görüşleri alınan ses eğitimi alanında üç uzmanın demografik bilgileri mezun olduğu kurum, en son öğrenim durumu, görevli olduğu kurum, unvan ve hizmet süresine göre frekans (f) ve yüzde (%) değerleri belirlenerek tabloleştirilmiştir.

Ankete cevap veren 3 kişiden % 66,7'si Müzik Öğretmenliği Anabilim Dalı, % 33,3'si Müzik Bilimleri bölümlerden mezundur.

Tablo 2.5. Mezun Olduğu Kuruma Göre Katılımcıların Dağılımı

Mezuniyet	f	%
Müzik Öğretmenliği Anabilim Dalı	2	66.7
Müzik Bilimleri	1	33.3
Toplam	3	100

Ankete cevap veren 3 kişinin % 100'nün en son öğrenim durumu doktora'dır.

Tablo 2.6. En Son Öğrenim Durumuna Göre Katılımcıların Dağılımı

En Son Öğrenim	f	%
Doktora	3	100
Toplam	3	100

Ankete cevap veren 3 kişinin % 33,3'ü Konservatuvar, % 33,3'ü Müzik Bilimleri, 33,3'ü Müzik Öğretmenliği Anabilim Dalı görevli olduğu kurumlardandır.

Tablo 2.7. Görevli Olduğu Kuruma Göre Katılımcıların Dağılımı

Kurum	f	%
Konservatuvar	1	33.3
Müzik Bilimleri	1	33.3
Müzik Öğretmenliği Anabilim Dalı	1	33.4
Toplam	3	100

Ankete cevap veren 3 kişiden % 66,7'i Doçent Dr., % 33,3'si Araş. Gör. unvanlardandır.

Tablo 2.8. Unvana Göre Katılımcıların Dağılımı

Unvan	f	%
Doçent Dr.	2	66.7
Araş. Gör.	1	33.3
Toplam	3	100

Ankete cevap veren 3 kişiden % 33,3'ü 8 yıl, % 66,7'si 21 ve üstü yıl hizmet süresi olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 2.9. Hizmet Süresine Göre Katılımcıların Dağılımı

Hizmet Süresi	f	%
8 Yıl	1	33.3
21 ve Üstü Yıl	2	66.7
Toplam	3	100

2.6. Toplanan Verilerin Analizi

Araştırmanın genel amacı ve alt amaçları çerçevesinde yapılan betimsel ve deneysel çalışmalara ilişkin veriler ilk önce bilgisayar ortamında Microsoft Office Excel 2007 yazılımına aktarılmıştır. Burada bir sistematik içinde düzenlendikten sonra istatistiksel çözümlerinin yapılabilmesi için SPSS 21.0 (The Statistical Packet for The Social Sciences) paket programına aktarılarak analiz edilmiştir. Araştırmanın betimsel boyutunda, anketlerden elde edilen verilerin analizinde frekans (f) ve yüzde (%) dağılımları kullanılmış ve sonuçlar bu işlemlere göre yorumlanmıştır. Burada frekans ve yüzde dağılımları, 5'li likert ölçeğine göre hazırlanan anket sorularına verilen cevapların olumlu ya da olumsuz yöndeki birikimlerini göstermekte ve bu birikimlere göre yoğunluğun nerede olduğu saptanıp, verilerin yorumlanması sağlanabilmektedir.

Araştırmanın deneysel boyutunda ise, öntest ve sontest puan karşılaştırmalarının yapılmasında kullanılacak testin belirlenebilmesi için öntest-sontest puanlarının normal dağılıp dağılmadığını belirlemeye yönelik Kolmogorov-Smirnov Normallik testi uygulanmıştır. Normallik testi sonuçları aşağıdaki şekildedir:

2.6.1. Normallik Öntest Analizi Sonuçları

Üç uzman, on iki öğrenci ve yedi adet değişken üzerinden önteste tabii tutulan öğrencilerin öntest normallik analizi yedi adet değişkenin normal dağılım gösterip göstermediği araştırılmış olup normal dağılım göstermediği tespit edilmiştir. Böylece Non parametrik testlerden Kolmogorov-Smirnov testine tabi tutulmuş serbestlik dereceleri 36 olup test sonuçları tablo halinde aşağıya çıkarılmıştır.

Tablo 2.10. Normallik Öntest Analiz Tablosu

Analiz testi	Kolmog.Smirnov	
	İstatistik	P (%)
Değişkenler		
Rezonans; Ses telleri ile birlikte rezonatörlerin de titreşerek sesin doğuşkanlarının arttırılması ve tınısının zenginleşmesi	.347	.000
Artikülasyon; Türkçe vokal-konson ve heceleri anlaşılır, doğal ve doğru kullanabilme	.267	.000
Odaklama; Sesin merkezinde oluşan tınının dağılma yapmadan doğru yerde tınlatılarak, düzgün ve kaliteli, ses üretebilme	.347	.000

Entonasyon; Seslendirme sırasında ses yüksekliklerinin doğru olması. Eserin icrasında perdeleri şaşmaz bir kesinlikte verebilmek	.268	.000
Nüans; Eseri nüanslarına uygun okuyabilme	.482	.000
Legato; Eseri oluşturan ses ve sözleri akıcı bir şekilde bölmeden birbirine bağlı söyleme	.394	.000
Staccato; Nefes bölünmeden sesleri birbirinden ayrı kesik kesik duyurabilme	.426	.000

Tablo 2.17. Normallik Öntest Analiz Tablosu'na göre yedi adet değişkenin de P değeri $0.000 < 0.05$ olduğundan, H_0 : normal dağılmıştır, H: normal dağılmamıştır. (H_0) sıfır hipotezi ret edilmiş olup verilerin normal dağılmadığı sonucuna varılmıştır. Bu sonuçlar doğrultusunda normallik testinin sağlanmadığı ve parametrik test uygulamanın koşullarından olan normallik şartının olmamasından dolayı araştırmada parametrik olmayan (non parametrik) testlerinden Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi'nin (Wilcoxon Signed Ranks Test) kullanılmasına karar verilmiştir.

2.6.2. Normallik Sontest Analizi Sonuçları

Üç uzman, on iki öğrenci ve yedi adet değişken üzerinden önteste tabii tutulan öğrencilerin sontest normallik analizi yedi adet değişkenin normal dağılım gösterip göstermediği araştırılmış olup normal dağılım göstermediği tespit edilmiştir. Böylece Non parametrik testlerden Kolmogorov-Smirnov testine tabii tutulmuş serbestlik dereceleri 36 olup test sonuçları tablo halinde aşağıya çıkarılmıştır.

Tablo 2.11. Normallik Sontest Analiz Tablosu

Analiz testi	Kolmog.Smirnov	
	İstatistik	P (%)
Değişkenler		
Rezonans; Ses telleri ile birlikte rezonatörlerin de titreşerek sesin doğuşkanlarının artırılması ve tınısının zenginleşmesi	.278	.000
Artikülasyon; Türkçe vokal-konson ve heceleri anlaşılır, doğal ve doğru kullanabilme	.333	.000
Odaklama; Sesin merkezinde oluşan tınının dağılma yapmadan doğru yerde tınlatılarak, düzgün ve kaliteli, ses üretebilme	.308	.000
Entonasyon; Seslendirme sırasında ses yüksekliklerinin doğru olması. Eserin icrasında perdeleri şaşmaz bir kesinlikte verebilmek	.251	.000
Nüans; Eseri nüanslarına uygun okuyabilme	.290	.000
Legato; Eseri oluşturan ses ve sözleri akıcı bir şekilde bölmeden birbirine bağlı söyleme	.257	.000
Staccato; Nefes bölünmeden sesleri birbirinden ayrı kesik kesik duyurabilme	.423	.000

Tablo 2.18. Normallik Sontest Analiz Tablosu'na göre yedi adet değişkenin de P değeri $0.000 < 0.05$ olduğundan, H_0 : normal dağılmıştır, H: normal dağılmamıştır. (H_0) sıfır hipotezi ret edilmiş olup verilerin

normal dağılmadığı sonucuna varılmıştır. Bu sonuçlar doğrultusunda normallik testinin sağlanmadığı ve parametrik test uygulamanın koşullarından olan normallik şartının olmamasından dolayı araştırmada parametrik olmayan (non parametrik) testlerinden Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi'nin (Wilcoxon Signed Ranks Test) kullanılmasına karar verilmiştir.

3. Bulgular ve Yorum

Bu bölümde, araştırmacının iki alt problemini oluşturan; anket formuyla elde edilen “tek gruplu öntest-sontest deneysel modelin uygulanması neticesinde elde edilen “Ses Eğitiminin Temel Öğeleri ve Çeşitli Söyleme Teknikleri” ne ilişkin kazanımlarının devinişsel boyutu’ na ilişkin bulgular; “Deney Grubunu Oluşturan Öğrencilerin Deney Sonrası Ses Eğitiminin Temel Öğelerinin ve Çeşitli Söyleme Tekniklerinin Kazandırılmasında Makamsal Ezgilere Dayalı Egzersizler Hakkında Görüşleri”ne ilişkin bulgular oluşturmaktadır. Araştırmada elde edilen bulgular, alt amaçların sırasına göre verilip yorumlanmıştır. Başlıklandırma, ilgili alt probleme yönelik bulguların yorumu şeklinde sunulmuştur. Betimsel boyutta anketten elde edilen bulgular frekans (f) ve yüzde (%) değerleri belirlenerek tablolaştırılmış ve tablo altlarında yorumlara yer verilmiştir. Deneysel boyutta elde edilen bulgular ise, istatistiksel testlerin sonuçları tablolaştırılarak verilmiş, sonra tablo altlarında istatistiksel ve mesleki (alansal) yorumları yapılmıştır.

3.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum

Çalışmanın Birinci Alt Problemi: Öntest – Sontest Verilerine Göre Ses Eğitiminin “Temel Öğeleri ve Çeşitli Söyleme Teknikleri”nden “Rezonans, Artikülasyon, Odaklama, Entonasyon, Nüans, Legato Staccato” ya İlişkin Kazanımların Devinişsel Boyutu Ne Düzeydedir? **şeklinde oluşturulmuştur.**

3.1.1. Wilcoxon İşaret Testi Analizi Sonuçları

Üç uzman, on iki öğrenci ve yedi adet değişken üzerinden önteste tabii tutulan öğrencilerin öntest - sontest normallik analizi yedi adet değişkenin normal dağılım gösterip göstermediği araştırılmış olup normal dağılım göstermediği tespit edilmiştir. Böylece Non parametrik testlerden Kolmogorov-Smirnov testine tabii tutulmuş serbestlik dereceleri 36 olup test sonuçları tablo halinde aşağıya çıkarılmıştır.

“Rezonans” Öğesine İlişkin Bulgular ve Yorumu:

Tablo 3.1. Rezonans Öğesi Öntest-Sontest Wilcoxon İşaret Testi Analiz Tablosu

Puan	Sıralar	N	Sıra Ort.	Sıra Top.	z	p
Rezonans Sağlayabilme	Negatif	2 ^a	10,00	20,00		
Öntest-	Sıralar					
Rezonans Sağlayabilme	Pozitif Sıralar	21	12,19	256,00	-3.852	.000
Sontest	Eşit	13				
	Toplam	36				

Tablo 3.1. Rezonans Öğesi Öntest-Sontest Wilcoxon İşaret Testi Analiz Tablosundan da anlaşılacağı üzere, grubu oluşturan öğrencilerin rezonans sağlayabilme ölçütünden aldıkları öntest ve sontest puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunup bulunmadığını test etmek için yapılan Non-Parametrik Wilcoxon İşaretlenmiş Mertebeler Testi sonucunda sıralamalar ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak ($z=-3.852$, $p=0.000<0.05$) düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Söz konusu farklılık sontest lehine gerçekleşmiştir. Yani, grup uygulanan ses egzersizleri sonunda grubun rezonansı sağlayabilme ölçütünde sontest uygulaması sonrası anlamlı bir fark olduğu sonucuna varılmıştır. Bu doğrultuda uygulanan ses egzersizlerinin öğrencilerin rezonansı sağlayabilme davranışında olumlu sonuçlar verdiği ve öğrencinin gelişimini sağladığı söylenebilir.

“Artikülasyon” Ögesine İlişkin Bulgular ve Yorumu:

Tablo 3.2. Artikülasyon Ögesi Öntest-Sontest Wilcoxon İşaret Testi Analiz Tablosu

Puan	Sıralar	N	Sıra Ort.	Sıra Top.	z	p
Artikülasyon Sağlayabilme Öntest-	Negatif Sıralar	0	,00	,00	-4.820	.000
	Pozitif Sıralar	29	15,00	435,00		
Artikülasyon Sağlayabilme Sontest	Eşit	7				
	Toplam	36				

Tablo 3.2. Artikülasyon Ögesi Öntest-Sontest Wilcoxon İşaret Testi Analiz Tablodan da anlaşılacağı üzere, grubu oluşturan öğrencilerin artikülasyonu sağlayabilme ölçütünden aldıkları öntest ve sontest puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunup bulunmadığını test etmek için yapılan Non-Parametrik Wilcoxon İşaretlenmiş Mertebeler Testi sonucunda sıralamalar ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak ($z=-4.820$, $p=0.000<0.05$) düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Söz konusu farklılık sontest lehine gerçekleşmiştir. Yani, grup uygulanan “Polat Ses Egzersizleri” sonunda grubun artikülasyonu sağlayabilme ölçütünde sontest uygulaması sonrası anlamlı bir fark olduğu sonucuna varılmıştır. Bu doğrultuda uygulanan “Polat Ses Egzersizleri”nin öğrencilerin artikülasyon sağlayabilme davranışında olumlu sonuçlar verdiği ve öğrencinin gelişimini sağladığı söylenebilir.

“Odaklama” Tekniğine İlişkin Bulgular ve Yorumu:

Tablo 3.3. Odaklama Ögesi Öntest-Sontest Wilcoxon İşaret Testi Analiz Tablosu

Puan	Sıralar	N	Sıra Ort.	Sıra Top.	z	p
Odaklama Sağlayabilme Öntest-	Negatif Sıralar	2	11,50	23,00	-4.450	.000
	Pozitif Sıralar	27	15,26	412,00		
Odaklama Sağlayabilme Sontest	Eşit	7				
	Toplam	36				

Tablo 3.3. Odaklama Ögesi Öntest-Sontest Wilcoxon İşaret Testi Analiz Tablodan da anlaşılacağı üzere, grubu oluşturan öğrencilerin odaklamayı sağlayabilme ölçütünden aldıkları öntest ve sontest puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunup bulunmadığını test etmek için yapılan Non-Parametrik Wilcoxon İşaretlenmiş Mertebeler Testi sonucunda sıralamalar ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak ($z=-4.450$, $p=0.000<0.05$) düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Söz konusu farklılık sontest lehine gerçekleşmiştir. Yani, grup uygulanan “Polat Ses Egzersizleri” sonunda grubun odaklamayı sağlayabilme ölçütünde sontest uygulaması sonrası anlamlı bir fark olduğu sonucuna varılmıştır. Bu doğrultuda uygulanan “Polat Ses Egzersizleri”nin öğrencilerin odaklamayı sağlayabilme davranışında olumlu sonuçlar verdiği ve öğrencinin gelişimini sağladığı söylenebilir.

“Entonasyon” Tekniğine İlişkin Bulgular ve Yorumu:

Tablo 3.4. Entonasyon Ögesi Öntest-Sontest Wilcoxon İşaret Testi Analiz Tablosu

Puan	Sıralar	N	Sıra Ort.	Sıra Top.	z	p
Entonasyon Sağlayabilme Öntest-	Negatif Sıralar	1	7,00	7,00	-4.723	.000
	Pozitif Sıralar	29	15,79	458,00		
Entonasyon Sağlayabilme Sontest	Eşit	6				
	Toplam	36				

Tablo 3.4. Entonasyon Ögesi Öntest-Sontest Wilcoxon İşaret Testi Analiz Tablodan da anlaşılacağı üzere, grubu oluşturan öğrencilerin entonasyonu sağlayabilme ölçütünden aldıkları öntest ve sontest puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunup bulunmadığını test etmek için yapılan Non-Parametrik Wilcoxon İşaretlenmiş Mertebeler Testi sonucunda sıralamalar ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak ($z=-$

4.723, $p=0.000<0.05$) düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Söz konusu farklılık sontest lehine gerçekleşmiştir. Yani, grup uygulanan “Polat Ses Egzersizleri” sonunda grubun entonasyonu sağlayabilme ölçütünde sontest uygulaması sonrası anlamlı bir fark olduğu sonucuna varılmıştır. Bu doğrultuda uygulanan “Polat Ses Egzersizleri”nin öğrencilerin entonasyonu sağlayabilme davranışında olumlu sonuçlar verdiği ve öğrencinin gelişimini sağladığı söylenebilir.

“Nüans” Tekniğine İlişkin Bulgular ve Yorumu:

Tablo 3.5. Nüans Ögesi Öntest-Sontest Wilcoxon İşaret Testi Analiz Tablosu

Puan	Sıralar	N	Sıra Ort.	Sıra Top.	z	p
	Negatif Sıralar	1	7,50	7,50		
Nüans Sağlayabilme Öntest- Nüans Sağlayabilme Sontest	Pozitif Sıralar	25	13,74	343,50	-4.378	.000
	Eşit	10				
	Toplam	36				

Tablo 3.5. Nüans Ögesi Öntest-Sontest Wilcoxon İşaret Testi Analiz Tablodan da anlaşılacağı üzere, grubu oluşturan öğrencilerin nüansı sağlayabilme ölçütünden aldıkları öntest ve sontest puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunup bulunmadığını test etmek için yapılan Non-Parametrik Wilcoxon İşaretlenmiş Mertebeler Testi sonucunda sıralamalar ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak ($z=-4.378$, $p=0.000<0.05$) düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Söz konusu farklılık sontest lehine gerçekleşmiştir. Yani, grup uygulanan “Polat Ses Egzersizleri” sonunda grubun nüansı sağlayabilme ölçütünde sontest uygulaması sonrası anlamlı bir fark olduğu sonucuna varılmıştır. Bu doğrultuda uygulanan “Polat Ses Egzersizleri”nin öğrencilerin nüansı sağlayabilme davranışında olumlu sonuçlar verdiği ve öğrencinin gelişimini sağladığı söylenebilir.

“Legato” Tekniğine İlişkin Bulgular ve Yorumu:

Tablo 3.6. Legato Ögesi Öntest-Sontest Wilcoxon İşaret Testi Analiz Tablosu

Puan	Sıralar	N	Sıra Ort.	Sıra Top.	z	p
	Negatif Sıralar	0	,00	,00		
Legato Sağlayabilme Öntest- Legato Sağlayabilme Sontest	Pozitif Sıralar	30	15,50	465,00	-4.880	.000
	Eşit	6				
	Toplam	36				

Tablo 3.6. Legato Ögesi Öntest-Sontest Wilcoxon İşaret Testi Analiz Tablodan da anlaşılacağı üzere, grubu oluşturan öğrencilerin legatoyu sağlayabilme ölçütünden aldıkları öntest ve sontest puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunup bulunmadığını test etmek için yapılan Non-Parametrik Wilcoxon İşaretlenmiş Mertebeler Testi sonucunda sıralamalar ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak ($z=-4.880$, $p=0.000<0.05$) düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Söz konusu farklılık sontest lehine gerçekleşmiştir. Yani, grup uygulanan “Polat Ses Egzersizleri” sonunda grubun legatoyu sağlayabilme ölçütünde sontest uygulaması sonrası anlamlı bir fark olduğu sonucuna varılmıştır. Bu doğrultuda uygulanan “Polat Ses Egzersizleri”nin öğrencilerin legatoyu sağlayabilme davranışında olumlu sonuçlar verdiği ve öğrencinin gelişimini sağladığı söylenebilir.

“Staccato” Tekniğine İlişkin Bulgular ve Yorumu:

Tablo 3.7. Staccato Ögesi Öntest-Sontest Wilcoxon İşaret Testi Analiz Tablosu

Puan	Sıralar	N	Sıra Ort.	Sıra Top.	z	p
	Negatif Sıralar	1	11,00	11,00		
Staccato Sağlayabilme Öntest- Staccato Sağlayabilme Sontest	Pozitif Sıralar	28	15,14	424,00	-4.693	.000
	Eşit	7				
	Toplam	36				

Tablo 3.7. Staccato Ögesi Öntest-Sontest Wilcoxon İşaret Testi Analiz Tablodan da anlaşılacağı üzere, grubu oluşturan öğrencilerin staccatoyu sağlayabilme ölçütünden aldıkları öntest ve sontest puanları

arasında anlamlı bir farklılık bulunup bulunmadığını test etmek için yapılan Non-Parametrik Wilcoxon İşaretlenmiş Mertebeler Testi sonucunda sıralamalar ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak ($z=-4.693$, $p=0.000<0.05$) düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Söz konusu farklılık son test lehine gerçekleşmiştir. Yani, grup uygulanan “Polat Ses Egzersizleri” sonunda grubun staccatoyu sağlayabilme ölçütünde son test uygulaması sonrası anlamlı bir fark olduğu sonucuna varılmıştır. Bu doğrultuda uygulanan “Polat Ses Egzersizleri”nin öğrencilerin staccatoyu sağlayabilme davranışında olumlu sonuçlar verdiği ve öğrencinin gelişimine katkı sağladığı söylenebilir.

3.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum

Çalışmanın İkinci Alt Problemi: Deney Grubunu Oluşturan Öğrencilerin Deney Sonrası Ses Eğitiminin Temel Öğelerinin ve Çeşitli Söyleme Tekniklerinin Kazandırılmasında Makamsal Ezgilere Dayalı Egzersizlere İlişkin Görüşleri Nelerdir? Şeklinde oluşturulmuştur.

3.2.1. Deney Grubunu Oluşturan Öğrencilerin Deney Sonrası Ses Eğitiminin Temel Öğelerinin ve Çeşitli Söyleme Tekniklerinin Kazandırılmasında Makamsal Ezgilere Dayalı “Polat Ses Egzersizleri” Hakkında Davranış Bilgilerine İlişkin Bulgular ve Yorumu

Soru 1. Ses eğitiminin temel öğelerini ve çeşitli söyleme tekniklerini öğrenmenizde makamsal ezgilere dayalı “Polat Ses Egzersizleri”nin katkı sağladığını düşünüyor musunuz?

Tablo 3.8. Evet ya da Hayır Durumuna Göre Katılımcıların Dağılımı

Yanıt	f	%
Evet	12	100
Hayır	0	0
Toplam	12	100

Soru 2. Ses eğitiminin temel öğelerinin ve çeşitli söyleme tekniklerinin kazandırılmasında kullanılan makamsal ezgilere dayalı “Polat Ses Egzersizleri”nin deşifresinde zorlandınız mı?

Tablo 3.9. Evet ya da Hayır Durumuna Göre Katılımcıların Dağılımı

Yanıt	f	%
Evet	6	50
Hayır	6	50
Toplam	12	100

Soru 3. Ses eğitiminin temel öğelerinin ve çeşitli söyleme tekniklerinin kazandırılmasında kullanılan makamsal ezgilere dayalı “Polat Ses Egzersizleri”nin icrasında zorlandınız mı?

Tablo 3.10. Evet ya da Hayır Durumuna Göre Katılımcıların Dağılımı

Yanıt	f	%
Evet	6	50
Hayır	6	50
Toplam	12	100

Soru 4. Yapılan çalışmanın ses eğitimi dersi dışında diğer derslerinize katkı sağladığını düşünüyor musunuz?

Tablo 3.11. Evet ya da Hayır Durumuna Göre Katılımcıların Dağılımı

Yanıt	f	%
Evet	12	100
Hayır	0	0
Toplam	12	100

Soru 5. Lisansa başlamadan önce öğrendiğiniz ses eğitiminin temel öğeleri ve çeşitli söyleme teknikleri var mı?

Tablo 3.12. Evet ya da Hayır Durumuna Göre Katılımcıların Dağılımı

Yanıt	f	%
Evet	4	33,3
Hayır	8	66,7
Toplam	12	100

Soru 6. Makamsal ezgilere dayalı “Polat Ses Egzersizleri” ile Ulusal müzik kültürünüz arasında bağlantı kurabildiniz mi?

Tablo 3.13. Evet ya da Hayır Durumuna Göre Katılımcıların Dağılımı

Yanıt	f	%
Evet	12	100
Hayır	0	0
Toplam	12	100

Soru 7. Lisans öncesinde size ses eğitiminin temel öğeleri ve çeşitli söyleme teknikleri öğretilirken makamsal dizi ile oluşturulmuş ses egzersizleri kullanıldı mı?

Tablo 3.14. Evet ya da Hayır Durumuna Göre Katılımcıların Dağılımı

Yanıt	f	%
Evet	0	0
Hayır	12	100
Toplam	12	100

Soru 8. Makamsal ezgilere dayalı “Polat Ses Egzersizleri”nin ses eğitiminin temel öğelerini ve çeşitli söyleme tekniklerini öğrenmenizde motive edici buluyor musunuz?

Tablo 3.15. Evet ya da Hayır Durumuna Göre Katılımcıların Dağılımı

Yanıt	f	%
Evet	12	100
Hayır	0	0
Toplam	12	100

Soru 9. Makamsal ezgilere dayalı “Polat Ses Egzersizleri”nin bildiğiniz eserlere çağrışım yaparak duyuşsal bağ kurmanıza katkı sağladığını düşünüyor musunuz?

Tablo 3.16. Evet ya da Hayır Durumuna Göre Katılımcıların Dağılımı

Yanıt	f	%
Evet	12	100
Hayır	0	0
Toplam	12	100

Soru 10. Farklı makamsal dizilerde de ses egzersizleri oluşturulmasının katkı sağlayacağını düşünüyor musunuz?

Tablo 3.17. Evet ya da Hayır Durumuna Göre Katılımcıların Dağılımı

Yanıt	f	%
Evet	12	100
Hayır	0	0
Toplam	12	100

Soru 11. Makamsal ezgilere dayalı “Polat Ses Egzersizleri” ile ses eğitiminin temel öğelerini ve çeşitli söyleme tekniklerini öğrenirken keyif aldınız mı?

Tablo 3.18. Evet ya da Hayır Durumuna Göre Katılımcıların Dağılımı

Yanıt	f	%
Evet	12	100
Hayır	0	0
Toplam	12	100

Soru 12. Makamsal ezgilere dayalı “Polat Ses Egzersizleri” ile ses eğitiminin temel öğeleri ve çeşitli söyleme tekniklerini sadece ders hocasına bağımlı kalmadan kendi başınıza da çalışma yapmak için uygun olduğunu düşünüyor musunuz?

Tablo 3.19. Evet ya da Hayır Durumuna Göre Katılımcıların Dağılımı

Yanıt	f	%
Evet	12	100
Hayır	0	0
Toplam	12	100

Araştırma, makamsal ezgilere dayalı “Polat Ses Egzersizleri” ile ses eğitiminin temel öğelerinin ve çeşitli söyleme tekniklerinin bireylere kazandırılması için deney grubunu oluşturan öğrencilere uygulanmak üzere araştırmacı tarafından Öztürk (2014)’ün doktora tezinde oluşturduğu ‘Türkü Öğretimi Ders Plânı’ rehber alınarak 4 haftalık “Polat Ses Egzersizleri Öğretim Planı” oluşturulmuştur. Haftanın farklı günlerinde (60+60) toplam 2 saat hoca eşliğinde çalışan deney grubu öğrencileri 4 hafta boyunca toplam 8 saat çalışmışlardır.

Bireysel ses eğitimi dersini alan lisans birinci sınıf deney grubunu oluşturan ve soprano, tenor, alto bas ses gruplarına sahip 6 kız, 6 erkek olmak üzere 12 öğrencinin deney sonrası ses eğitiminin temel öğelerinin ve çeşitli söyleme tekniklerinin kazandırılmasında kullanılan makamsal ezgilere dayalı “Polat Ses Egzersizleri”ne ilişkin görüşleri alınmıştır. Değerlendirme sonucunda elde edilen bulgular, tablolar aracılığıyla istatistiksel olarak yorumlanmıştır.

Deney grubu öğrencilerinin deney süreci boyunca ilgi ve dikkat düzeylerinin yüksek olduğu araştırmacı tarafından gözlemlenmiştir. Deney sürecinin 4 haftalık çalışma programı sonunda deney grubunun icra edilen eserler aracılığı ile uzmanlar tarafından değerlendirilen performansları neticesinde ses eğitiminin temel öğelerini ve çeşitli söyleme tekniklerini öğrenmede öntest – sontest uygulamaları sonucunda başarı gösterdikleri tespit edilmiştir.

Deney grubunu oluşturan öğrencilerin deney sonrası ses eğitiminin temel öğelerinin ve çeşitli söyleme tekniklerinin kazandırılmasında makamsal ezgilere dayalı egzersizlere ilişkin düşüncelerini almak üzere uygulanan ankette öğrencilerin tümü ses eğitiminin temel öğelerini ve çeşitli söyleme tekniklerini öğrenirken makamsal ezgilere dayalı “Polat Ses Egzersizleri”nin katkı sağladığını, yapılan çalışmanın ses eğitimi dersi dışında diğer derslerine katkı sağladığını, makamsal ezgilere dayalı “Polat Ses Egzersizleri” ile Ulusal müzik kültürleri arasında bağlantı kurabildiklerini, lisans öncesinde ses eğitiminin temel öğeleri ve çeşitli söyleme teknikleri öğretilirken makamsal dizi ile oluşturulmuş ses egzersizleri kullanılmadığını, makamsal ezgilere dayalı “Polat Ses Egzersizleri”nin bildikleri eserlere çağrışım yaparak duyuşsal bağ kurmalarına katkı sağladığını, makamsal ezgilere dayalı “Polat Ses Egzersizleri” nin ses eğitiminin temel öğelerini ve çeşitli söyleme tekniklerini öğrenmelerinde motive edici bulduklarını, makamsal ezgilere dayalı “Polat Ses Egzersizleri” ile ses eğitiminin temel öğeleri ve çeşitli söyleme tekniklerini sadece ders hocasına bağımlı kalmadan kendi başlarına da çalışma yapmak için uygun olduğunu, makamsal ezgilere dayalı “Polat Ses Egzersizleri” ile ses eğitiminin temel öğelerini ve çeşitli söyleme tekniklerini öğrenirken keyif aldıklarını ve farklı makamsal dizilerde de ses egzersizleri oluşturulmasının katkı sağlayacağını düşündüklerini ifade etmişlerdir. Öğrencilerin % 50’si ses eğitiminin temel öğelerinin ve çeşitli söyleme tekniklerinin kazandırılmasında kullanılan makamsal ezgilere dayalı “Polat Ses Egzersizleri”nin deşifresinde ve icrasında zorlandığını, % 50’si ise zorlanmadığını belirtmiştir. Öğrenciler, lisansa başlamadan önce öğrendiğiniz ses

eğitiminin temel öğeleri ve çeşitli söyleme teknikleri var mı? sorusuna % 33,3'ü evet, % 66,7'si ise hayır yanıtını vermiştir.

IV. Sonuç ve Öneriler

Deneysel süreçte kullanılmak üzere araştırmanın kapsamına uygun bir şekilde düzenlenen performans değerlendirme ölçeği aracılığı ile üç uzman, on iki öğrenci ve yedi adet değişken üzerinden önteste tabii tutulan öğrencilerin öntest güvenilirlik analizi (Cronbach's Alpha) % 937 gibi bir değer ile ölçeğin genelde yüksek derecede güvenilir olduğu sonucu elde edilmiştir. Sonteste tabii tutulan öğrencilerin sontest güvenilirlik analizi (Cronbach's Alpha) % 86 gibi bir değer ile ölçeğin genelde yüksek derecede güvenilir olduğu sonucu elde edilmiştir. Araştırmacı tarafından oluşturulan "Polat Ses Egzersizleri" Türk Müziği alanında 3 uzmanın görüşlerine sunulmuş ve uzman görüşleri doğrultusunda düzenlenmiştir. Uzmanlar görüşleri doğrultusunda "Polat Ses Egzersizleri"nin ses eğitimi dersini alan başlangıç düzeyindeki öğrenciler için uygun olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Öntest – Sontest verilerine göre ses eğitiminin "Temel Öğeleri ve Çeşitli Söyleme Teknikleri" kazanımlarının devinışsel boyutuna ilişkin Wilcoxon işaret testi sonuçlarına göre; üç uzman, on iki öğrenci ve yedi adet değişken üzerinden önteste - sonteste tabii tutulan öğrencilerin öntest- sontest normallik analizi yedi adet değişkenin normal dağılım gösterip göstermediği araştırılmış olup normal dağılım göstermediği tespit edilmiştir. Böylece Non parametrik testlerden Wilcoxon işaret testine tabii tutulmuş serbestlik dereceleri 36 olup test sonuçları tablo halinde çıkarılmıştır.

Grubu oluşturan öğrencilerin rezonansı, artikülasyonu, odaklamayı, entonasyonu, nüansı, legatoyu, staccatoyu sağlayabilme ölçütlerinden aldıkları öntest ve sontest puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunup bulunmadığını test etmek için yapılan Non-Parametrik Wilcoxon İşaretlenmiş Mertebeler Testi sonucunda sıralamalar ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak; Rezonans ($z=-3.852$, $p=0.000<0.05$), Artikülasyon ($z=-4.820$, $p=0.000<0.05$), Odaklama ($z=-4.450$, $p=0.000<0.05$), Entonasyon ($z=-4.723$, $p=0.000<0.05$), Nüans ($z=-4.378$, $p=0.000<0.05$), Legato ($z=-4.880$, $p=0.000<0.05$), Staccato ($z=-4.693$, $p=0.000<0.05$) düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Söz konusu farklılık sontest lehine gerçekleşmiştir. Yani, uygulanan "Polat Ses Egzersizleri" sonunda grubun rezonansı, artikülasyonu, odaklamayı, entonasyonu, nüansı, legatoyu, staccatoyu sağlayabilme ölçütlerinde sontest uygulaması sonrası anlamlı bir fark olduğu sonucuna varılmıştır. Bu doğrultuda uygulanan "Polat Ses Egzersizleri"nin öğrencilerin rezonansı, artikülasyonu, odaklamayı, entonasyonu, nüansı, legatoyu, staccatoyu sağlayabilme davranışında olumlu sonuçlar verdiği ve öğrencinin gelişimini sağladığı söylenebilir.

Anket sonucuna göre faktör analizi uygulanmış fakat faktör analizi KMO değerinin % 50'nin altında çıkmasından dolayı faktör analizinin yorumu anket sonuçları için anlamsız ve de yetersiz olacağı tespit edilmiştir. Ayrıca Ki-Kare (X^2) uygunluk testinin bize verdiği sonuçlardan da anketin öntest ve sontest arasında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuçlar da bize gösteriyor ki öntest'ten sonra uygulanan eğitimin sontest üzerinde anlamlı bir farklılık yarattığı sonucuna varılmıştır.

Bireysel ses eğitimi dersini alan lisans birinci sınıf deney grubunu on iki öğrencinin deney sonrası ses eğitiminin temel öğelerinin ve çeşitli söyleme tekniklerinin kazandırılmasında kullanılan makamsal ezgilere dayalı "Polat Ses Egzersizleri"ne ilişkin görüşleri alınmıştır. Deney grubunu oluşturan öğrencilerin deney sonrası ses eğitiminin temel öğelerinin ve çeşitli söyleme tekniklerinin kazandırılmasında makamsal ezgilere dayalı egzersizlere ilişkin düşüncelerini almak üzere uygulanan ankette öğrenciler: ses eğitiminin temel öğelerini ve çeşitli söyleme tekniklerini öğrenirken makamsal ezgilere dayalı "Polat Ses Egzersizleri"nin bildikleri eserlere çağrışım yaparak duyuşsal bağ kurmalarına katkı sağladığını, makamsal ezgilere dayalı "Polat Ses Egzersizleri"nin ses eğitiminin temel öğelerini ve çeşitli söyleme tekniklerini öğrenmelerinde katkı sağladığını ve motive edici bulduklarını ifade etmişlerdir.

Ses eğitiminde, bireyin içinde yaşadığı kültürel değerleri yansıtan eserlerin ve egzersizlerin kullanılması, öğretimde daha hızlı ve kalıcı sonuçlar elde edilmesinde yardımcı bir unsur olabilir. Özellikle ses eğitimi sürecinde ses için bestelenmiş ya da yeniden düzenlenmiş Türk Müziği eserlerine yer verilmesiyle bireylerin bu alandaki ilgi, dikkat ve başarı düzeyi artacaktır. Ses eğitimi verilen kurumlarda bireyin yakın çevresinden uzağa açılan bir anlayışın hâkim olması, davranışın niteliğini ve kalıcılığını arttırmada önemli ve olumlu bir fonksiyonu yerine getirecektir. Bu amaçla eğitim-öğretim süreçlerinde geleneksel eserlere de yer verilmeli bu

konuyla ilgili farklı öneriler desteklenmeli, ilgili eserlere yönelik ses egzersizi yöntemleri olabildiğince çoğaltılmalıdır.

Kaynaklar

1. Kurt, Fidan (2004), Bedensel ve Zihinsel Gelişme Tekniklerinin Ses Eğitiminde Kullanılabilirliği, Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi.
2. Levent, Necdet (1998), Türk ve Batı Müziği, Ezgilerde Çokseslilik Yöntemi, İzmir, Piyasa Matbaası.
3. Öztürk, Serkan (2014), Ses Eğitiminde Türkü Söylemeye Yönelik Öğretim Modeli Ve Değerlendirmesi (Elazığ Yöresi Örneği), Ankara, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmış Doktora Tezi.
4. Sağer, Turan, Eroy, Ozan (2014), Türk Müziği Makam Dizilerinin Modern Armoniyle Çok Seslendirilmesi, *İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi*, ISSN: 1309-9876 E-ISSN: 1309-9884 Cilt/Vol. 4 Sayı/No.9 (2014), s. 81-91.
5. Şahin, B. (2009). Metodoloji, Tanrıoğen, A. (Edt.) Bilimsel Araştırma Yöntemleri içinde, Ankara, Anı Yayıncılık.